

הערות והארות

הערות והארות על סדר הפסוקים

פרשת משפטים

***

(כא, ז) **לֹא תֵצֵא פְצֵאת הָעֶבְרִים:**

פשוטו של מקרא קשה מאד - דאם נימא דקאי על שן ועין¹ קשה:

א. עדין לא הוזכר. ב. בדין 'שן ועין' לא הוזכר לשון יציאה כלל, אלא "לחופשי ישלחנו", והוא כעין קנס (וצריך גט שיחרור). ג. למה דווקא הוזכר גבי אמה עבריה, (רבינו בחיי אומר שמכל מקום יקחנה על אף מומה ודוחק קצת).

פירוש הפשטנים כהרשב"ם, דקאי על עבד עברי גם קשה, מלבד שחז"ל קבלו שגם יוצאה בשש, גם לשון עבדים, ברבים בפרט לא נראה דקאי על עבד ממין זכר אלא על מין שנקרא עבדים, (וגם לדברי חז"ל לא ניחא כ"כ לשון רבים כאן, אבל יותר מובן).

ואולי לפשוטו של מקרא יש להציע פירוש מחודש, שהכוונה כאן ע"ד ותצא דינה או לעת צאת השואבות, דהיינו כמו שאומרים היום "לצאת", כמו לבלות, ואומרים כאן שאדונה ישמור עליה שלא תצא כצאת העבדים והאמהות לבלות עימם (ולכן כתוב ברבים - כדרך העבדים), אלא שאדונה יקחנה לה לאישה, ובא גם לומר בכלל זה שלה אין אדונה רשאי לתת עבד כנעני, לבד ממה שילדיה יהיו לה, גם אינו רשאי להשפילה כך, אלא הוא צריך ליעד אותה לו לבנו.²

(כא, ב) **"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֶבְרִי":** אינו מצוי לקרוא לישראל עברים אלא כנגד האמורים, המצרים והפלשתים, ולא בציווי מצוות בינם לבין עצמם, ורק בענין עבד כאן ובדברים (טו, יב), הוזכר עברי.

והטעם בזה ששם הוא אבי כל בני עבר, ככתוב בבראשית (י, כא) [וזה כנגד הלשון לעיל מיניה שם (ט, יח): וחם הוא אבי כנען], ונח עשה את כנען עבד לבני שם. ובא להוסיף טעם שאין ראוי לישראל שהם עברים מבני שם להיות עבדים. [ולכן גם כל העבדים הגוים נקרא עבדים כנענים בלשון חכמים, לפי שהוא קולל להיות עבד, וכמו שכתב רש"י בפרק ראשון דקדושין (דף כ"ב ע"ב)].

הרב רפאל ספיער. נווה יעקב, ירושלים.

***

(כא, א-ב) **"וְאֵלֶּה הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר תִּשִּׁים לְפָנֶיהֶם: כִּי תִקְנֶה עֶבֶד עֶבְרִי":** לא אמר 'כי יקנה איש' מפני שהשחרור מחובת האדון הוא, ועמו מדברים, ולא מזכויות העבד. ועיין לקמן - "אם אדוניו יתן לו אשה" ולא 'אם תתן' מפני שאין זה מחובות האדון שיוצרך לדבר עמו.

עבד עברי. ולא כתב 'כי תקנה עברי לעבד' - הרי שחל עליו שם עבד קודם קניה והיינו במכרוהו בי"ד. וענין הגנבה שאינו חי ומתקיים בכחות עצמו אלא חי על ממון אחרים שלא כדין על כן ימכר לעבד ויחיה כטפל לאחרים.

הרב יוסף וידר. ירושלים.

¹ ואם שלוש אלה לא יעשה לה ויצאה". כמו כן הפרשיה המקבילה (- עבד עברי דריש משפטים) מתחילה ג"כ - "שש שנים יעבוד ובשביעית יצא...". אבל ראה בספר המקיף והנפלא 'אוצר מפרשי התורה', שכבר במכילתא דרשב"י

¹ עיין רש"י. מכילתא דנזיקין פ"א ופ"ג.

² [הערת עורך (יה"ל): לכאורה יש מקום להוכיח ש'תצא' דהכא כן מתפרש על יציאה לחרות, שבפרשיות כאן מוזכר כמה פעמים 'יציאה' והכוונה על שחרור: סוף הפרשיה -

ויש גם למצוא בזה מעט טעם להלכה שאין קולט אלא מזבח בית עולמים, דרש"י (מכות יב). כתב שהוא מטעם "מזבחי" המיוחד לי, אמנם לכאורה כיון ונאמרה הפרשה במשפטים לאחר שצו על מזבח אדמה תעשה לי מפני מה נאמר כן דקאי על בית עולמים דווקא?

אולם לפי המבואר אולי י"ל, שכיון ונאמר דין כי חרבך הנפת עליה וגו', על "ואם מזבח אבנים תעשה לי", שמא יותר נראה הקפידא שם שלא להניף ברזל (דהיינו כיון שיש מקום לזה באופן טבעי, מתבטא יותר רעיון השלילה של ד"ז), וכמדצינו אצל שלמה שהקפיד על כך ביותר שקול ברזל לא יישמע בבניית בית עולמים.

ויש לעי' מה הדין בכהן וקטורת בידו מע"ג מזבח הזהב, ולכא' אינו קולט, דהא לאו מזבח בית עולמים הוא, וי"ל למש"נ דאינו בכלל מזבח אבנים.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין. ראש כולל יד אהרן

***

(כא, כב) עָנוּשׁ יַעֲנֵשׁ כַּאֲשֶׁר יִשִׁית עָלָיו בַּעַל הָאִשָּׁה וְנָתַן בְּפִלְלִים:

שהוא יודע באיזה חודש של עיבור היתה אשתו, ולפי"ז כמה דמיהן, והדיינים יחקרו לבחון אם השומה של הבעל אמיתית, וזהו ונתן בפללים.

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

(כא, כג) וְאִם-אָסוּן יִהְיֶה וְנִתְּמָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ: עֵין תַּחַת עֵין וכו'

משמע דאף עין וכו' בכלל אסון, אבל א"כ, מה חילוק בינם לדמי ולדות? וצריך לומר, דבעין - חייב את עינו אלא שנותן כופר, משא"כ בולדות שלא שייך לחייבו בולדות ממש אלא בדמים. ועוד

עוד יש לי לעורר על פש"מ בפרשה זו מה נאמר ב"ויצאה חינם אין כסף", הלא עכ"פ הכל מחושב במחיר מראש, וצ"ע.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין. ראש כולל יד אהרן.

***

(כא, יג) וְהָאֱלֹהִים אָנָּה לְיָדוֹ וְשִׁמְתִי לְךָ מְקוֹם וכו'

אין חיים לאדם אשר הרג את רעו, אך יכול לומר - 'לא אני הוא אלא האלהים אנה לידי', אך כשרוצה ליפטר כך אינו יכול להמשיך את חיו כרגיל ורק האשמות להטיל על האלהים, אלא ושמתי לך מקום אשר ינוס שמה - אצל הלוים, ויחיה חיים אשר האלהים נמצא בם. אך הזדונות א"א להטילם על האל-הים ולומר הכל ממנו - מעם מזבחי תקחנו למות.

הרב יוסף וידר. ירושלים.

***

(כא, יד) וְכִי-יָזַד אִישׁ עַל-רֵעֵהוּ לְהַרְגוֹ בְּעֶרְוָה מֵעַם מְזֻבְחֵי תִקְחֵנוּ לְמוֹת:

מפשוטו של מקרא נראה שיש עניין של קליטת מזבח - אלא שברוצח במזיד לא מועיל לו, וכמעשה דיואב (מ"א ב, כח)³, ויש לעיין בטעם הדבר.

ובפשוטו נראה לומר ע"פ מה שנא' סוף פרשת יתרו - "...כי חרבך הנפת עליה ותחללה", ועל כן א"א לגואל הדם להרגו כשעומד ע"ג המזבח, ומניף עליה חרב.

ויתכן לומר, שזה גם הטעם במה שנתבאר שם ברמב"ם, שהבורח מדין המלכות אפי' זר (היינו אפי' לא כהן בשעת עבודה) ונסמך למזבח (ולא עומד ע"ג), המזבח קלטו⁴. ומשום שכל ממותי מלכות ישראל בסייף (ואכתי צ"ע ממותי ביד בהוראת שעה).

מ"ויהי בשלח... ולא נחם אלהים דרך ארץ פלישתים... פן ינחם העם" - והם שתי מילות שונות לגמרי והתורה משתמשת בהם בסמיכות (אע"פ שאינם תדירות). [

³ ועי' עוד גמרא מכות פ"ב יב ע"ב וירושלמי שם פ"ב ה"ו, ורמב"ם פ"ה מרוצח יג, יד.

⁴ ומקורו מיואב שלדעתו לא טעה אלא במזבח שאינו בית עולמים כבירושלמי שם, אף שגם זה אינו מפורש בדבריו, או בטעות אחרת עי' שם כס"מ.

ובכמה ראשונים (רס"ג, ר"ח פלטיאל, דעת זקנים, הדרזקנים חזקוני), פירשו "תצא" - לא מלשון יציאה לחרות אלא באופנים אחרים. למשל "שלא תצא" לעשות מלאכת האדון בחוץ, עיין במכילתא דרשב"י, ואף פסק כן להלכה בשו"ת מהר"י ברונא סי' רמב - שלא רשאי לשלוח אמתו לעשות עבודה בשוק שנאמר "לא תצא כצאת העבדים".

ויתכן שהתורה משתמשת בשרשים ומילות דומות בסמיכות אע"פ שהכוונה בכל אחת מהן שונה כמו שראיתי מביאים

שמות מילון ס

שהוא לא נתפס בשעת הגניבה, אלא כבר יצא מן המחותרת, וכבר הספיק לברוח עם הבהמה ולטבוח או למכור אותה, אין עונש מיתה, אבל שלם ישלם, והיינו ארבעה וחמשה האמורים לעיל. [וזהו אם אין לו וכו', כיון שזה הרבה יותר ממה שגנב]. ועל דבר כזה ראוי לו להימכר כעבד, כשאינו לו מה לשלם, ולא נחמול עליו להמתין עד שיהיה לו. [ואם נמצא בידו משלם כפל, וזה גם בכל שאר ממון, כמבואר לקמן].⁵

וזהו שכתוב בשמואל (ב, יב, ד) "וַיִּחַמַּל לְקַחַת מִצְאָנוּ וּמִבְּקָרוֹ" וכו', שהביא נתן לדוד מקרה שאין תירוץ שהוא גונב למלא נפשו כי ירעב, ולכן – "וַיִּחַר אֵף דָּוִד בְּאִישׁ מָאֵד וַיֹּאמֶר אֶל נִתָּן חַי ה' כִּי בֶן מוֹת הָאִישׁ הָעֹשֶׂה זֹאת: וְאֵת הַכֶּבֶשֶׂה יִשְׁלַם אַרְבַּעַתַּיִם עֶקֶב אֲשֶׁר עָשָׂה אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְעַל אֲשֶׁר לֹא חָמַל", בן מות כשבא במחותרת, וכאן אף ראוי ליותר מזה, כיון שאין לו תירוץ. והראה לו נתן, שאפי' כבשה אדם נקשר אליה והיא לו כבת, והחמירה בו תורה, וכ"ש אשה, וכמבואר במשלי.

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

(כב, ד) כִּי יִבְעַר אִישׁ שְׂדֵה או כָּרֶם וכו':

מאכיל את בהמתו בשדה או כרם שלו, כמו שפירש רס"ג, וחס על טוב שדהו, ולכן שלח את בהמתו לאכול בשדה אחד, לפי שחס על שדהו וכרמו, לא זו בלבד שאינו יכול להיפטר בכסף, אלא ישלם ממיטב גידולי שדהו וכרמו לניזק. [ואפשר לפי שאדם רוצה בקב שלו, וכרמו שלו תמיד טוב בעיניו, והוא הפסיד לו דבר זה, אין יכול להיפטר בלתת לו אלא מהמשובח ביותר. ואפשר לפי"ז שכסף הוא תמיד משובח, וכן מצינו במלכים א (כא, ב) "וְאֶתְנֶה לָךְ תַּחֲתָיו כָּרֶם טוֹב מִמֶּנּוּ אִם טוֹב בְּעֵינֶיךָ אֶתְנֶה לָךְ כֶּסֶף מְחִיר זֶה"].

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

כיון שעדיין לא יצאו לאויר העולם אינם בכלל נפש לחייבו עונש הגוף.

עין תחת עין: יל"ע אם עיקר חיובו עין אלא שנותן את הכופר הרי שבהכהו הכאה שאין בה שוה פרוטה שאין בה כופר היה לו ליענש כאשר עשה ויש לישב.

לחפשי ילחנו תחת עינו: שלא שייך תשלומין לעבד ומכאן ראייה שעין תחת עין ממון ועי'.

הרב יוסף וידר. ירושלים.

***

(כא, לז) כִּי יִגְנַב אִישׁ שׂוֹר או שֶׁה וּטְבָחוֹ או מְכָרוֹ חֲמִשָּׁה בָּקָר יִשְׁלַם תַּחַת הַשׂוֹר וְאַרְבַּע צֹאן תַּחַת הַשֶּׁה:

היה מקום להחמיר על גנב בעונש מיתה או עבדות, כפי שמצינו בבראשית (לא, לב), עם אשר תמצא את אלהיך לא יחיה, ושם (מד, ט), אשר ימצא אתו מעבדיך ומת וגם אנחנו נהיה לאדני לעבדים וכו' אשר ימצא אתו יהיה לי עבד וכו'. והקילה התורה בגונב ממון לחייבו בדרך כלל רק בתשלומין מרובין בשונה מנואף, ככתוב במשלי לא: יְבוֹזוּ לַגֹּנֵב כִּי יִגְנוֹב לְמַלְא נִפְשׁוֹ כִּי יִרְעֵב וְנִמְצָא יִשְׁלַם שְׁבַעַתַּיִם אֶת כָּל הוֹן בֵּיתוֹ יִתֵּן: נֹאֵף אִשָּׁה חָסֵר לֵב וכו' לֹא יִשָּׂא פָנָיו כָּל כֹּפֵר וכו' (משלי ו, ל והלאה). והשאירה התורה את ענין המיתה והעבדות למקרים מסויימים, וכדלהלן.

שהנה החמירה תורה בבקר וצאן, כיון שדרך האדם שהוא נקשר אליהם במידת מה, כמידת הצדיקים שכתובה "יודע צדיק נפש בהמתו", וע"כ הגונב וטובח או מוכר אותם חמור יותר, שזה חוסר חמלה יותר גדול, לקחת דבר אישי שלו, ולכן תשלומיהן מרובין יותר. [ובקר אף יותר מצאן].

ולפי הפשט על מקרה זה אמרה תורה, אם במחותרת ימצא הגנב, שיחס לבב הנגנב בראותו בא לגנוב, ויודע שאפשר שלא יראה שוב בהמותיו, והוכה ומת, שבמקרה זה לא ישא פני כל כופר. אבל אם כבר זרחה השמש עליו, כלומר,

⁵ ועי' ר"י בכור שור וחזקוני, ובתלמוד ירושלמי פרק שמיני דסנהדרין (דף מ"ד ע"א). ועי' ירמיהו (ב, לד), לא במחותרת מצאתים וכו', ובמפרשים שם.

את ייחודיותה וחשיבותה של ברכת 'לא תהיה משכלה'. במקום אחר ראיתי שהסביר חכם אחד כי הפסק הפרשיה כאן נועד לחלק את הברכות לשני חלקים - הברכות הנוהגות אף בחו"ל והברכות הנוהגות בארץ ישראל.

לענ"ד נראה לעיקר פשרה בין שני הדרכים: הפסק הפרשיה אינו מחלק את הברכות לשני חלקים אלא מדגיש את הפסוק שלאחריו כדרך הגר"ל, אולם ההדגשה הינה להבטחת הארץ הרמוזה בתיבת "בְּאַרְצָךָ" שבפסוק הבא, כדרך החכם השני.

דוגמה לדבר נמצא בפרשת קדושים. שם יש פרק הכולל מצוות רבות (פרק יט), ובתוך הפרק יש שני הפסקי פרשייה, האחת פתוחה והשניה סתומה. קשה לראות בפרשיות אלו חלוקה של הפרק לשלושה עניינים ולפיכך נראה כי הפסקי הפרשייה משמשים כהדגשות לפסוקים שלאחריהם אשר הוזכרה בהם הכניסה לארץ. הפסק הפרשייה הפתוחה הינו הדגשה חזקה לפסוק "וְכִי תָבֹאוּ אֶל הָאָרֶץ" (פסוק כג) שהוזכרה בו בפירוש הכניסה לארץ, והפסק הפרשייה הסתומה הינו הדגשה רפה לפסוק "וְכִי יָגוּר אֲתָךְ גֵּר בְּאַרְצְכֶם" שהוזכרה בו ברמז הכניסה לארץ.

בהערה⁶ ננסה לפרש את הפסקי הפרשיות שבפרשת קדושים כחלוקת הפרק לשלושה עניינים. אף אם נכונה חלוקה שבהערה עדיין אין בכוחה להסביר את ההבדל בין הפרשייה הפתוחה לפרשייה הסתומה, ומוכח כהסברנו הראשון שהפסק הפרשייה משמש גם כהדגשה לפסוק שלאחריו.

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

(כג, ל) מְעַט מְעַט אֲגַרְשְׁנוּ מִפְּנֵיךְ עַד אֲשֶׁר תִּפְרָה וְנַחֲלֶתָ אֶת-הָאָרֶץ וְכו':

השלישי שמהפסק הסתומה עד סוף הפרשיה הינו מצוות משפטיות שבין אדם לחבירו [הונאת גר, מידות ומשקלות]. החלוקה הנזכרת אינה מספקת שכן בחלק השני יש מספר מצוות שאינן שייכות לע"ז [זנות הבת, שבת, מורא מקדש, כבוד חכם וזקן]. ובחלק הראשון יש מצוות משפטיות רבות שהיו מתאימות לחלק השלישי.

(כג, ד) כִּי תִפְגַּע שׁוֹר אֲיִבֶךָ או חֲמֹרוֹ תִעָה הַשֶּׁבַע תְּשִׁיבֵנוּ לוֹ:

כאן כתב אֲיִבֶךָ ובכך תצא כתב אחיך, משום שכאן הוא בבחינת ה'משפט' ואין חילוק במשפט בין אויב לאוהב, ובכך תצא הוא משום ה'אחוה'. ולפי"ז אפשר שראוי להקדים שונא משום שקודם ענין המשפט לענין האחוה ואע"פ שגם באוהב מקיים את המשפט מ"מ אין כונתו לכך.

הרב יוסף וידר. ירושלים.

***

(שמות כג כד) לֹא תִשְׁתַּחֲוֶה לְאֱלֹהֵיהֶם וְלֹא תַעֲבֹדֵם וְלֹא תַעֲשֶׂה כַּמַּעֲשִׂיהֶם כִּי הָרַס תְּהָרִסם וְשִׁבַּר תִּשְׁבַּר מִצַּבְתֵּיהֶם:

המפרשים נקטו כי 'לא תעשה כמעשיהם' מתייחס למעשי עובדי האלילים, אולם לפי תחביר הפסוק נראה כי האיסור הינו שלא לעשות כמעשי האלילים עצמם. ידוע כי עובדי האלילים ייחסו מעשים מגונים לאלוהיהם, ויתכן שחלק מעבודת האלילים הייתה לעשות כמעשי האלילים. מעשים מגונים אלו נאסרו עלינו בפסוק הנוכחי.

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

(שמות כג, כה - כו) וְעַבְדְּתֶם אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּבְרַךְ אֶת לַחֲמֶךָ וְאֶת מִימֶיךָ וְהִסְרְתִי מִחֲלָה מִקִּרְבְּךָ: לֹא תִהְיֶה מִשְׁכְּלָה וְעִקְרָה בְּאַרְצְךָ אֶת מִסְפַּר יְמֵיךָ אֲמַלֵּא:

בין שני פסוקים אלו מפרידה פרשייה סתומה. התופעה נדירה, וכמעט שאין בתורה הפסק פרשייה באמצע עניין. הגר"ל מינצברג בספרו בן מלך (שמות ח"ב, מאמרי מבוא, מאמר ו) מסביר כי לפעמים הפסק הפרשייה אינו מחלק בין עניינים אלא בא להדגיש את העניין או הפסוק שלאחריו. וטוען הגר"ל כי כאן הפסק הפרשייה בא להדגיש

⁶ החלק הראשון שעד הפסק ה'פתוחה' הינו מצוות כלליות בנושאים מגוונים. רוב החלק השני שמהפסק הפתוחה עד הפסק הסתומה הינו מצוות שטעמם משום איסור ע"ז [ערלה, אכילה על הדם, ניחוש, לא תעוננו, פאת ראש, פאת זקן, שריטה וקעקע, אוב וידעונו] ראה מורה נבוכים חלק ג שהסביר את טעמי המצוות משום הרחקה מע"ז. החלק

שמות מילון ס

(כד, ד) וַיִּבֶן מִזְבֵּחַ תַּחַת הַהָר וּשְׁתֵּים עָשָׂר
מִצְבֵּה לְשָׁנִים עָשָׂר שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל:

כשרוצים להדגיש שכל בני ישראל משתתפים בדבר, עושים שתיים עשרה כנגד שבטי ישראל. וכן ביהושע (ד, ה) – "וְהָרִימוּ לָכֶם אִישׁ אֶבֶן אַחַת עַל שְׁכֵמוֹ לְמַסְפֵּר שְׁבַטֵי בְנֵי יִשְׂרָאֵל". ובמלכים א (יח, לא) – "וַיִּקַּח אֱלִיהוּ שְׁתֵּים עָשָׂר אֲבָנִים כְּמַסְפֵּר שְׁבַטֵי בְנֵי יַעֲקֹב, אֲשֶׁר הָיָה דָבָר ה' אֵלָיו לֵאמֹר יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה שְׁמֶךָ" [והדגיש שקרא לו ה' 'ישראל', לומר שעם ישראל מתייחס לשמו, ובניו הם בני ישראל הראשונים, וכשרוצים לעשות דבר כנגד כל בני ישראל, עושים כפי מספרם הראשון. ועי' שופטים (יח, כט) – "בְּשֵׁם דָּן אֲבִיהֶם אֲשֶׁר יוֹלֵד לְיִשְׂרָאֵל". ועי' גם מלכים ב (יז, לד)]. ובעזרא (ו, יז) "וַצַּפִּירֵי עֵזִין לְחֻטָּאָה עַל כָּל יִשְׂרָאֵל תָּרִי עָשָׂר לְמִנְיַן שְׁבַטֵי יִשְׂרָאֵל". וזה גם הכוונה שם (ח, לה) "פָּרִים שָׁנִים עָשָׂר עַל כָּל יִשְׂרָאֵל". וכן כשרוצים להזכיר את ישראל לפני ה', כותבים את שמות השבטים, כדלקמן. ואי"ז מפני צדקותם של בני יעקב, אלא שכך מזכיר את כל ישראל. [ועי' גם שמואל ב (ב, טו), ויקמו ויעברו במספר שנים עשר, לומר שהמנצח ראוי שישלוט על כל שבטי ישראל].

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

(כד, ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרַק עַל הָעַם וַיֹּאמֶר
הִנֵּה דָם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת ה' עִמָּכֶם עַל כָּל
הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

דרך כריתת ברית, שחצי זרק על המזבח לה', וחצי זרק על העם. וכך מתחברים שניהם לברית. [וכך עשה מזבח אחד כנגד ה', ושתיים עשרה מצבה כנגד ישראל, וכן עולות כנגד ה', ושלמים כנגד ישראל].

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

חדשה על מצוות אלו. למרות הכפילות. קיימים שינויים רבים בין שתי הפרשיות, והמעין יבחין שהשינויים תלויים בכך שהברית שבכי תשא הינה חידוש הברית לאחר חטא העגל. המפרשים החלו לבאר את השינויים בדרך זו, והעניין דורש מאמר נפרד.

מעט מעט אגרשנו. מכאן אמרו כך היא גאולתן של ישראל קמעא קמעא.

עד אשר תפרה. מכאן אמרו אין בן דוד בא עד שיכלו נשמות שבגוף.

הרב יוסף וידר. ירושלים.

***

(כג, לב) לֹא תִכְרַת לָהֶם וְלֹאֲלֹהֵיהֶם בְּרִית:

איסור כריתת ברית עם הכנענים כתובה כאן (במשפטים) ובכי תשא ובסוף ואתחנן.

עיקר דין כיבוש הארץ נאמר בפרשת מסעי ושם אין אזהרה על הברית, שכן דווקא בשלושת ספרי הברית עם ה' יש אזהרה שלא לכרות ברית אחרת. משל לחוזה שלום הנחתם בין מדינות, שאחד מתנאיו הוא לא לכרות ברית עם אויבו של בעל הברית.

פרשת משפטים הינה ספר ברית עם ה' כאמור: "וַיָּבֵא מֹשֶׁה וַיְסַפֵּר לָעָם אֶת כָּל דְּבָרֵי יְקֹוֹק וְאֵת כָּל הַמִּשְׁפָּטִים... וַיִּכְתֹּב מֹשֶׁה אֶת כָּל דְּבָרֵי יְקֹוֹק... וַיִּקַּח סֵפֶר הַבְּרִית..." (שמות כד, ג – ז). ולפי פשטיה דקרא מדובר אודות דברי ה' בסוף פרשת יתרו וברוב פרשת משפטים (ראה ראב"ע ורמב"ן).

המצוות שבפרשת כי תשא (לד, יא – כו) הינן ספר ברית עם ה' כאמור: "וַיֹּאמֶר יְקֹוֹק אֶל מֹשֶׁה כְּתֹב לְךָ אֶת הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כִּי עַל פִּי הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה כָּרַתִּי אִתְּךָ בְּרִית וְאֵת יִשְׂרָאֵל" (שם כז). ופירש הרמב"ן: "צוה שיכתוב ספר ברית ויקרא אותו באזני העם, ויקבלוהו עליהם בנעשה ונשמע כאשר עשו בראשונה"⁷.

המצוות שבחומש דברים הינן ספר ברית עם ה' כמסופר בפירוט בפרשת כי תבוא ובפרשת נצבים שלאחר סיום אמירת המצוות מפי משה היה מעמד של כריתת ברית.

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

⁷ אגב, המצוות שבספר הברית השני הינן חזרה על המצוות האחרונות שבספר הברית שבפרשת משפטים. פשר העניין הוא שבספר הברית של פרשת משפטים נכללו ענייני בין אדם למקום ובין אדם לחבירו. בחטא העגל הפרו ישראל את הברית שבין אדם למקום ולפיכך היה צריך לכרות ברית

הַקִּים אֶתְךָ הַיּוֹם לֹא לְעַם וְהוּא יִהְיֶה לְךָ לְאֱלֹהִים" (דברים כט, יא - יב)¹².

מסתבר כי חלוקת שתי הבריתות אינה חלוקה נקודתית אלא חלוקה כללית של מצוות חומש שמות לעומת מצוות חומש דברים, ומסתבר אף כי החומשים ויקרא ובמדבר הינם המשך לברית שבחומש שמות¹³.

אם כנים דברינו, יהיו הדברים מפתח להבנת עניינים רבים בתורה. שכן חלוקת הבריתות בחומש בראשית משתייכת לחלוקות רבות נוספות לאורך חומש בראשית, החל משני תיאורי ראשית הבריאה בפרק א וב שבחומש, כפי שייסד הר"מ ברויאר ז"ל בספרו 'פרקי בראשית'. אם אכן צדקו דבריו ודברינו יהיו עניינים רבים בחומש בראשית מכוונים כנגד החלוקה שבין חומש דברים לחומשים הקודמים לו, והרי לפנינו כר נרחב לעיין בו.

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

(שמות כד, י) וַיֵּרְאוּ אֶת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל וַתַּחַת רִגְלָיו כַּמַּעֲשָׂה לְבַנַּת הַסְּפִיר וּכְעֵצִים הַשָּׁמַיִם לְטָהָר:

מקדמוני הקדמונים ועד אחרוני האחרונים התלבטו בפשרו של המחזה הנשגב והנעלם המתואר כאן. בספר 'פנים יפות' מציע בעל ההפלאה פירוש מפליא בפשטותו. במספר מדרשים נאמר שהלוחות היו עשויות מסנפירינן [- ספיר] (פרקי דר"א פרק מו ועוד), ועל פי זה מפרש בעל ההפלאה כי לבנת הספיר אינה אלא לוחות הברית המונחות למרגלות כסא הכבוד¹⁴.

[ב]. אסמכתא נוספת להקבלה: "אֵת מִסְפֵּר יְמֵיךָ אֶמְלֵא" (שמות כג כו), כנגד מקבילתה בברית בין הבתרים: "וְאֵתָה תְּבֹא אֶל אֲבֹתֶיךָ בְּשָׁלוֹם תִּקְבְּרָ בְּשִׂיבָה טוֹבָה" (בראשית טו טו).

¹³ ראה ראב"ע ורמב"ן בפתיחת פרשת בהר שהברכות והקללות שבפרשת בחוקותי הינן המשך ופירוט של הברית שבחומש שמות.

¹⁴ אגב, אחד מהטעמים שניתנו למצוות התכלת הינו שתזכיר התכלת את צבע הלוחות העשויות מאבן ספיר: "וחכמים אומרים, למה הזהירה התורה על התכלת. מפני שהתכלת דומה לספיר, והלוחות היו שלספיר. לומר לך, שכל זמן שישראל מסתכלין בתכלת הזאת, הן נזכרין במה שכת'

(שמות כד, ח) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת הַדָּם וַיִּזְרֹק עַל הָעָם וַיֹּאמֶר הִנֵּה דַם הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת יְיָ עִמָּכֶם עַל כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה:

שתי בריתות כרת הקב"ה עם אברהם, ושתי בריתות כרת הקב"ה עם בני ישראל. שתי בריתות כרת הקב"ה עם אברהם - ברית בין הבתרים וברית המילה⁸. שתי בריתות כרת הקב"ה עם בני ישראל - ברית האגנות בפרשתנו וברית 'אתם נצבים' בחומש דברים, כאמור בסוף אלות הברית: "אֵלֶּה דְבָרֵי הַבְּרִית אֲשֶׁר צִוָּה יְיָ אֶת מֹשֶׁה לְכַרֵּת אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּאֶרֶץ מִזְבֵּחַ מִלְּבַד הַבְּרִית אֲשֶׁר כָּרַת אִתָּם בְּחָרֵב" (דברים כח ט).

נראה כי הבריתות מכוונות זו כנגד זו:

ברית האגנות מכוונת כנגד ברית בין הבתרים שכן מעמד הקרבת הקרבנות וחלוקת הדם וזריקת מחציתו על המזבח ומחציתו על העם⁹ דומה למעמד חלוקת הבהמות והמעבר בין הבתרים¹⁰.

ברית 'אתם נצבים' מכוונת כנגד ברית מילה שכן נאמר בה בפירושו: "וּמַל ה' אֱלֹהֶיךָ אֶת לְבַבְךָ וְאֶת לִבְבִּי זְרַעְךָ" (דברים לו ו)¹¹.

אף תוכן הבריתות מתאים למקבילה הנזכרת:

ברית בין הבתרים וברית האגנות כוללות רק הבטחות גשמיות של ירושת הארץ וברכת הזרע ועוד, ואילו ברית מילה וברית 'אתם נצבים' כוללות הבטחות רוחניות: "וְהִקַּמְתִּי אֶת בְּרִיתִי בֵּינִי וּבֵינֶךָ וּבֵין זְרַעְךָ אֶחְרִיךָ לְדֹרֹתֶם לְבְרִית עוֹלָם לְהִיּוֹת לְךָ לְאֱלֹהִים וּלְזְרַעְךָ אֶחְרִיךָ" (בראשית יז ז), אל מול המקבילה: "לְעַבְרָךָ בְּבְרִית יְקֻוּק אֱלֹהֶיךָ וּבְאֵלֹתָו אֲשֶׁר יְקֻוּק אֱלֹהֶיךָ כָּרַת עִמָּךְ הַיּוֹם: לְמַעַן

⁸ עם יצחק ויעקב לא הייתה כריתת ברית מפורשת.

⁹ או על המזבח לכפר על העם, ראה במפרשים.

¹⁰ הרמב"ן בפרשת נצבים העלה אפשרות שבברית 'אתם נצבים' היה מעמד מקביל למעמד האגנות. גם אם נכונה אפשרות זו אין בכך פירכה על דברינו, שכן סוף סוף התורה לא פירשה את עניין האגנות אלא בברית שבחומש שמות.

¹¹ הבטחה זו מקבילה למצוה שבפרשת עקב: "וּמַלְתֶּם אֶת עַרְלַת לְבַבְכֶם" (דברים י טז).

¹² [א]. ההסבר להבדל בין ברית בין הבתרים לברית מילה למדנו מדברי הרב 'בן מלך' בפרשת לך לך (מאמר ט), והרחבנוהו לגבי ברית האגנות וברית 'אתם נצבים'.

מיד אחר מתן תורה, בעוד שבשביל פרשת תרומה ופרשת תצווה והתחלת כי תשא היה צריך לארבעים יום ומאי שנא, וגם יש לעיין למה לא נמסר לו מיד לוחות הברית עם עשרת הדברות ברדתו לעם ללמדם פרשת משפטים, אלא שיש לבאר שמיד אחר מתן תורה היו צריכים לסדרם בדינים חדשים לתיקון חיי היום יום, ואמר להם משה "מי בעל דברים יגש אליהם" ואחר כך עלה להר כדי שתשרה שכינה בעם ישראל ע"י המשכן כמו שבאר רבינו, והרי תכלית כל המשכן היה בלוחות הברית שע"י השראת השכינה בעם ישראל, וע"כ לא נמסרו רק לאחר הציווי עליהם, ולשם עניין זה של השראת שכינה הוצרך לארבעים יום כמו שהוצרך גם בפעם השניה וזה ברור.

ויש להוכיח כדברי הרמב"ן, מירמיה [הפטרות פרשת משפטים]: "כה אמר ה' אלוקי ישראל אנכי כרתי ברית את אבותיכם ביום הוציאני אותם מארץ מצרים מבית עבדים לאמר מקץ שבע שנים תשלחו איש את אחיו העברי וגו'" (לד, יג).

הרי מבואר שהיתה כריתת ברית עם ישראל בשעה שיצאו ממצרים לשלח את עבדים העברים. ובפשיטות מוכח כאן כדעה שכתב הרמב"ן שהפרשיות כסדרן, והספר שכתב משה שעליו נכרת הברית היה בו פרשת משפטים, ודלא כרש"י שכ' עליו מבראשית עד מ"ת כיון והיה עוד קודם למתן תורה וזו ראייה גדולה לרמב"ן וצ"ע לדעה שכתב רש"י.

ועיקר ביאור הדבר שנכרת ברית על שחרור העבדים בפרט, יש לבאר (ע"ד שיש להאריך במק"א) שעבד בר ישראל הוא ניגוד לצורת אדם וצורת ישראל שהן עבדי ה' ולא עבדים לעבדים, וע"כ מי שלא משחררם בזמנם עובר על הברית שהיתה בין בני ישראל לקב"ה, כי פגיעה בשם ישראל היא פגיעה היותר גדולה בברית עם הקב"ה שישראל וקוב"ה חד הן וז"פ.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין. ראש כולל יד אהרן

***

כעין מקור לדברי בעל ההפלאה נמצא בספרי המביא מקור לכך שהלוחות היו עשויות מסנפירינן: "ובמקום אחר הוא אומר והלוחות מעשה אלהים המה (שמות לב טז), ואומר ויראו את אלהי ישראל ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר (שמות כד י). מקיש מעשה למעשה מה מעשה האמור להלן של ספיר אף מעשה האמור כאן של ספיר" (ספרי בהעלותך פסקא קא).

ובדומה לכך בילקוט שמעוני רמז תתנד: "אמר רבי לוי בשם רבי חמא בר חנינא מתחת כסא הכבוד הראה לו הקדוש ברוך הוא למשה את המחצב שנאמר ותחת רגליו כמעשה לבנת הספיר, וכתוב ביה ז'הלוחות מעשה אלקים."

חידושו של בעל ההפלאה יאיר לנו אף את הקשרו של המחזה להמשך הפרשיה ולפרשות הבאות. בהמשך הפרשיה, מיד לאחר סיום מעמד המחזה, אמר ה' למשה: "עלה אלי הִהָרָה וְהִיָּה שָׁם וְאֶתְנַהֵּל לְפָנַי לְחַת הָאֶבֶן" (פסוק יב). ובפרשיות הבאות תרומה ותצווה הצטווה משה על עשיית המשכן וכליו.

המשכן הוא משכן העדות, ובו נמצא ארון העדות אשר בתוכו לוחות העדות. במעמד המחזה ראו מנהיגי וזקני עם ישראל כי השכינה שורה על הלוחות והלוחות הינן כהדום רגלי ה'. כהמשך לכך נצטווה משה להוריד את השראת השכינה לארץ על ידי שייקח את הלוחות ויניחם בארון אשר במשכן. על ידי כן תשרה השכינה במשכן, והוא יהיה להדום רגלי אלוקינו.

רוֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְהַדָּם רַגְלָיו, קְדוֹשׁ הוּא! רוֹמְמוּ ה' אֱלֹהֵינוּ וְהִשְׁתַּחֲוּוּ לְהַר קְדָשׁוֹ, כִּי קְדוֹשׁ ה' אֱלֹהֵינוּ (תהלים צט, ה, ט).

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

סידור הפרשיות לפי הרמב"ן

לדברי הרמב"ן שהאריך דהפרשיות כסדרם, יש לעיין האין נמסר לו למשה כל פרשת משפטים

מיושב מה שנצטוו לפדותם בפרשת קדש לי כל בכור שהיתה הרבה קודם חטא, דפדיונם לכהנים עיי"ש¹⁵. ולפי"ז י"ל דגם העבודה בפרשת הברית הייתה קודם שנתכנהו הכהנים ולכן עבדו שם הבכורות, ועוד צ"ת.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין. ראש כולל יד אהרן

***

והלא קודם חטא העגל העבודה בבכורות

צ"ע לפי דעת הרמב"ן שהכתובים נשנו כסדרם והציווי על המשכן היה עוד קודם חטא העגל, אם כן, בשביל מה נצטווה משה הכא לכהן הכהנים, והא עבודה היתה בבכורות קודם חטא העגל, וכדלעיל בפרשת הברית שנעשתה העבודה ע"י נערי ישראל שהם הבכורות (עי"ש במקרא וברמב"ן).

שו"ר בחזו"א או"ח בסימן על סדר פרשיות התורה שכתב, שאף קודם חטא העגל לא היו הבכורות ראויים לעבוד אלא בשבעת ימי המילואים אבל אחרי כן היו צריכים להיות כלוים בלבד, ובזה

תרומה

ובספר תשב"ץ של הרשב"ץ (חלק ג' ענין ע') כתוב¹, שאם לא נאמר שהיה נס, נצטרך לומר שרק מסביב היה טפח אבל כל יתר השטח היה דק.

הצעה נוספת

אפשרות אחרת יכולה להיות שהזהב היה מוקצף². היום נוהגים להתיר מתכות ולהקציפם בעודם נוזלים לשם קבלת קשיחות גבוהה יחד עם משקל נמוך כגון בתעשיית המטוסים. לא ידוע שהטכנולוגיה הזאת הייתה ידועה בזמן הקמת המשכן, אבל זה לא אומר שאכן לא הייתה ידועה. גם אם לא, הרי ייתכן שבצלאל ברוח הקודש שלו הבין איך לעשות זאת. אם נצרף לזה גם את האפשרות של נס הרי שיתכן שנקצף בדרך נס.

בתחילה חשבתי שלא ייתכן שהיה זה בדרך נס, שהרי כתוב בפרשת ויקהל שהמלאכה היתה דיים, וא"כ לא יתכן שהזקקו לנסים, אבל לאחר המחשבה, יתכן שמטרת הנס לא היתה לחסוך בזהב אלא להקל את המשא. הצורך בהקלת המשא היה קיים אף שבעבור הכהנים את הירדן היה הארון נושא את נושאו. כבר כתב הגאון רב עמנואל חי ריקי ז"ל בספרו חושב מחשבות, שאין

הכפורת ומשקל הזהב

(שמות כה, יז) וְעִשִׂיתָ כִּפֹּרֶת זָהָב טָהוֹר אֲמַתִּים וְחֲצִי אֲרָפָה וְאִמָּה וְחֲצִי רַחֲבָה:

התורה נותנת את מידות הכפורת - כאמתיים וחצי על אמר וחצי והייתה חייבת להיות מזהב טהור.

חז"ל מסרו לנו שעובי הכפורת היה טפח, שהוא שישית אמה, כך שסך הכל היה נפח הכפורת 135 טפחים מעוקבים.

המשקל הסגולי של זהב הוא 20 פעם משקל המים באותו נפח.

בפרשת פקודי אנו לומדים שסך כל הזהב שנתרם למשכן היה 29 כיכר ו700 שקל. מתוך הסכום הנ"ל יורד ככר זהב למנורה, כך שגם מבלי לקחת בחשבון את הציפויים, נשארו לא יותר מ28 כיכר לכפורת. כל כיכר של קודש היה של 3000 שקל וכל שקל של תורה היה כ14.1666 גרם. כך שכל כיכר שקל 42.5 ק"ג. לכשנבוא לחשבון נראה שאין די בכמות הזהב שנתרם לייצר ממנו את הכפורת במידות הנ"ל.

² [ובזה יתיישב גם מה שמקשים העולם שהלא מתכת הזהב היא רכה מדי בשביל להעמיד משטח בעל משקל כזה בלא עמודים, והיה לכפורת להתעקם על דרך הטבע. יה"ל.]

¹⁵ ויש שפיי' שנצטוו שם על שם העתיד עי'.
¹ הראה לי לפני שנים רבות הרב נתן ברס מבני ברק.

שמות מילון ס

במספר מקומות העירו חז"ל על כך שיש אופנים שונים של השראת השכינה במשכן, וחיידשו לנו כי השראת השכינה בין הכרובים הינה האופן האידיאלי ואילו השראת השכינה על גבי הכרובים הינה תחילת הגלות ומסע ראשון של הסתלקות השכינה (ר"ה לא ע"א ועוד).

ידועים דברי חז"ל שמצב הכרובים זה לזה מסמל את יחס הקב"ה לעם ישראל (יומא נד ע"א ועוד). חשוב להבהיר כי מדובר בדרך הרמז, אולם ח"ו לחשוב שאחד מן הכרובים הינו דמות לכבוד השכינה, וכבר הכריז ישעיה: "וְאֵל מִי תִדְרְמוּן אֵל, וּמִה דְמוֹת תִּעְרְכוּ לוֹ! (ישעיה מ יח).

המשמעות הפשוטה של הכרובים הינה כמבואר למעלה, וראה בפירוש הרוקח שהרחיב בעניין³.

הרב חיים מצנר. רמת שלמה.

***

(כו, ג) חֲמֵשׁ הִירִיעַת, תְּהִיִּין חֲבֵרַת, אִשָּׁה, אֵל-
אֲחֵתָה; וְחֲמֵשׁ יִרְיעַת חֲבֵרַת, אִשָּׁה אֵל-אֲחֵתָה:

צריך להבין למה נבנו היריעות בדרך ייחודית זו, של אוסף יריעות מחוברות זו בזו.

ואפשר לפרש שזוהי הדרך הנוחה ביותר ליצור יריעות לסכך על האוהל, כי יריעה גדולה מדי עלולה להיקרע.

אבל מצאנו במקרא עוד מקום אחד בו יש אוסף משטחים מכסים, חוברים אחד לאחד, והוא בתיאור כנפי החיות במעשה מרכבה שביחזקאל (פרק א). שם נאמר חֲבֵרַת אִשָּׁה אֵל-אֲחֵתָה, כְּנָפֵיהֶם: וּשְׁם עוֹד "וְכַנְפֵיהֶם פְּרָדוֹת מְלַמְעָלָה לְאִישׁ שְׁתֵּים חֲבֵרוֹת".

כנפי החיות היו מונחות כך: כנף חיה אחת סמוכה לכנף החיה האחרת, ונוצר סכך עשוי מכנפים, והחיות עומדות בארבע פינות ונוצר מבנה מרובע מסוכך.

ומכאן עוד ראייה לשיטת המקובלים שצורת כלי המשכן מקבילה להיכלות של מעלה.

שמואל בן שלום. עורך 'פשטות המתחדשים'.

מענה תוכן ביתר בהירות מחשבתם של עובדי העגל שלא רצו ח"ו לעשות פסל לשכינה, אלא רצו לעשות בסיס שמעליו תשרה השכינה - בדומה להשראת השכינה מעל גבי הכרובים. ראה ברמב"ן שמות לב א בשם המדרש שהסביר את חטא העגל באופן דומה, וראה בספר הכוזרי מאמר א סוף אות צז שהקביל בין העגל לכרובים.

לסמוך על הנס, ומה שהאשימו חז"ל את עוזה על ששלח ידו לתמוך בארון ולא סמך על כך שהארון נושא את נושאו (סוטה ל"ה.), היינו רק לדעת אב"י, הסובר שסומכין על הנס (פסחים ס"ד:), אבל לדעת רבא (שם), (שהלכה כמותו בכל מקום שחולק על אב"י, חוץ מביע"ל קג"ם), אין סומכין על הנס, והפרץ בעוזה היה על הטעם האחר המוזכר שם.

הרב יעקב גרשון וייס. מח"ס מידות ומשקלות של תורה ויום ולילה של תורה. ירושלים.

***

(שמות כה יח) וְעִשִׂיתָ שְׁנַיִם כְּרָבִים זָהָב:

השראת השכינה על הארון מתוארת בתנ"ך בשני אופנים שונים. האופן האחד הוא שהשכינה שורה בין הכרובים, כאמור בפסוק כב: "וְנוֹעַדְתִּי לָךְ שָׁם וְדַבַּרְתִּי אִתְּךָ מֵעַל הַכַּפֹּרֶת מִבֵּין שְׁנֵי הַכְּרָבִים אֲשֶׁר עַל אַרְוֹן הָעֶדֶת". אופן שני הוא שהשכינה שורה על גבי הכרובים, כפי שנקרא הקב"ה כמה פעמים בנ"ך "יֹשֵׁב הַכְּרָבִים".

הכרובים הינם מעין מלאכים, כפי שפירש בכור שור כאן: "שנים כרובים זהב - דומיא לכסא הכבוד ולחיות הקודש".

נראה כי שני אופני השראת השכינה על הארון מקבילים לשני אופני השראת השכינה המתוארים בחזיונות הנביאים. השראת השכינה בין הכרובים הינה דוגמה למחזה ישעיה: "וְאֲרָאָה אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסֵּא רָם וְנֹשֵׂא... שְׂרָפִים עֹמְדִים מִמַּעַל לוֹ" (ישעיהו ג, א-ב), וכן למחזה הנביא מיכיהו: "רָאִיתִי אֶת ה' יֹשֵׁב עַל כִּסְאוֹ וְכָל צְבָא הַשָּׁמַיִם עֹמְדֵי עָלָיו מִיְמִינוֹ וּמִשְׂמָאלוֹ" (מלכים א, כב יט). לעומת זאת, השראת השכינה על גבי הכרובים הינה דוגמה לנבואת יחזקאל החוזה תמיד במראה החיות הנושאות את הכסא.

³ נעיר כי אף טעותם של עובדי העגל מבוססת על השקפה דומה. רבים מן המפרשים הוכיחו ופירשו כי חטא העגלים במדבר ובמלכות אפרים לא היה עבודה זרה גמורה, אלא רצו עובדי עגל הזהב שיהיה העגל מכון להשראת השכינה או שליח מאת ה' להנהיג את העם. כיום נודע כי רבים מעמי המזרח הקדמונים היו עושים לפסליהם בסיס בצורת עגל.

תצוה

(שמות כז, כ) וְאַתָּה תִצְוֶה:

בין פרשת המשכן וכליו לבין פרשת בגדי כהונה הוכנסה פרשה קטנה, הלא היא פרשת הדלקת המנורה.

מה עניינה של הדלקת המנורה בתוך ציווי הכנת המשכן וכליו ובגדי משרתיו? ולהיכן הינה משתייכת: כסיום לפרשת המשכן וכליו או כפתיחה לפרשת בגדי כהונה?

נראה כי מצוות הדלקת המנורה אינה לא נספח ולא פתיח אלא חוליה מקשרת. התורה חפצה לקשר את פרשת בגדי הכהונה לפרשת המשכן וכליו, ולפיכך הקדימה והודיעה כי למשכן נדרש משרתים שיעבדו בו וידליקו נרותיו, ולמשרתים אלו יש להכין בגדי קודש לכבוד ולתפארת. על ידי החוליה המקשרת נעשים אהרן ובניו משרתי המשכן, וכך מצטרפת מלאכת עשיית בגדיהם להוות חלק מהכנת המשכן וכליו.

לקישור זה מתאימה דווקא מצוות הדלקת המנורה ולא מצוות הקרבת הקרבנות. שכן, בהקרבת הקרבנות מופיעים הכהנים כנציגי העם להקריב קרבנותיו, ואילו בהדלקת המנורה מופיעים הם כמשרתי המשכן ועובדיו.

הרב חיים מצנגר. רמת שלמה.

***

(כט, יד) וְאַתָּה בְּשֵׁר הַפָּר וְאַתָּה עֵרוּ וְאַתָּה פָּרְשׁוּ תִשְׂרַף בְּאֵשׁ מִחוּץ לַמִּחֲנֶה חֲטָאת הוּא:

כיון שעניינו לכפר על כל הכהנים בפרטות, אין מי שיאכלנה, שאין ראוי שהם יאכלו חטאת של עצמם, ולכן ישרפוה. וכן ביום השמיני למילואים, העגל לחטאת נשרף, כמו שכתוב בויקרא שם (ט, יא). ורק שעיר החטאת שבא בשביל כל בני ישראל, כתוב שם (י, יז) מִדּוּעַ לֹא אֶכְלֶתֶם אֶת חֲטָאת בְּמָקוֹם הַקֹּדֶשׁ וְכוּ' וְאַתָּה נָתַן לָכֶם לְשֵׂאת אֶת עוֹן הָעֵדָה לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם לְפָנַי ה'", כלומר, וכיון שכך ראוי להיאכל.

וכעניין זה מצינו שינוי בקרבן כהן, בויקרא (ו, טז) "וְכָל מִנְחַת כֹּהֵן כְּלִיל תְּהִיָּה לֹא תֹאכַל" – והיינו, כיון שאין הקומץ אלא דבר מועט, בלא אכילת

הכהנים, הרי שולחן ה' חסר. [ולכן כבר הודגש שם (ויקרא ב, ג), שהכהנים אוכלים את הנוותרת, אף שאי"ז מקום ענין זה, שדיני אכילת הקרבנות לא באו אלא בפרשת צו. משום שבלא זה שולחן ה' חסר]. ולכן כשהמקריב הוא כהן, וראוי לאוכלה, צריך שיקטיר הכל לה', שאל"כ אינו ניכר מתנתה. ועי' חזקוני שם.

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

פרשת מזבח הזהב

בעניין מזבח הזהב שנעקר ממקומו, ולא נכתב אם שאר כלי המשכן בפרשת תרומה, עיין רמב"ן.

ובספורנו כתב: ולא הוזכר זה המזבח עם שאר הכלים בפרשת תרומה, כי לא היתה הכונה בו להשכין האל יתברך בתוכנו, כמו שהיה הענין בשאר הכלים, כאמרו "וְשִׁכְנָתִי בְּתוֹכְכֶם, כְּכֹל אֲשֶׁר אָנִי מֵרְאֶה אוֹתְךָ אֶת תְּבִנֹת הַמִּשְׁכָּן וְאֶת תְּבִנֹת כָּל כְּלָיו" (לעיל כה, ח ט). גם לא היה ענינו להוריד מראה כבודו בבית, כענין מעשה הקרבנות, כאמרו "וְנוֹעַדְתִּי שְׁמָה לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל" (שם כט, מג), וכן העיד משה רבינו באמרו (ויקרא ט, ו) "זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר צִוָּה ה' תַּעֲשׂוּ וְיָרָא אֲלֵיכֶם כְּבוֹד ה'". אבל היה ענין זה המזבח לכבד את האל יתברך אחרי בואו לקבל ברצון עבודת עמו בקרבנות הבקר והערב, ולשחר פניו במנחת קטרת, על דרך "הָבּוּ לֵה' כְּבוֹד שְׁמוֹ, שְׂאוּ מִנְחָה וּבֵאוּ לְפָנָיו" (דברי הימים א טז, כט).

ונראה ביאור לדברי הספורנו, דחזינן דהתורה פירטה בו תכף את סדר העבודה בו, שלא כבשאר כלים הנזכרים בפרשת תרומה, וע"כ שעיקר עניינו של מזבח הקטורת, הוא בעבודה הנעשית בו, ולא כשאר כלים מכילי ההיכל שהיו כלי משכן מפאת עצמם גם בלא העבודה הנעשית בהם ושם המשכן תלוי בהן כמש"כ הספורנו, וע"כ נכתב כאן עם פירוט סדר העבודה כמו שכ' כאן סדר עבודת המנורה. ופשוט שזה הטעם למה שלא נמנה גם הכיור בפ' תרומה וק"ל.

ובעיקר דבר זה נחלקו לכאורה הרמב"ם והרמב"ן במחלוקתם אם עשיית כלים בכלל מצוות 'עשיית

שמות מילון ס

השכינה, מה שאין כן מזבח הזהב וכיור וכנו שהן רק כלים לשם העבודה ואינן בכלל צורת המשכן וכמש"נ.

הרב משה מרדכי אייכנשטיין. ראש כולל יד אהרן

***

כי תשא

צדקות, אדרבא שמור שם יותר מבמקום אחר]. ועי' תהלים (טו, א) מי יגור באהלה מי ישפן בהר קדש: הולך תמים ופעל צדק וכו' עשה אלה לא ימוט לעולם". ושם (בפרק כד) "מי יעלה בהר ה' ומי יקום במקום קדשו: נקי כפים ובר לבב וכו' ישא ברכה מאת ה' וכו'".

ואע"פ שחטאו, מבואר בכתוב כאן - וישמע העם את הדבר הרע הזה ויתאבלו וכו' (לד, ד), שאין טוב לישראל אלא השראת השכינה. וגם שם בתהילים, אחר שאמר ה' - נקי כפים ובר לבב וכו', [שזה תשובת ה', שע"כ כתוב נפשין], אמר דוד - זה דור דרשו וכו', דהיינו מ"מ הדור הזה, כלומר, ישראל, הם שדורשים אותך, ומשתדלים להיות ראויים לכך, ועושים את רצונך, ויעקב הם מבקשי פניך. ולכן שאו שערים וכו'.

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

המקדש' או בכלל עבודה, יעויין הערה. ולמה שנתבאר על פי הספורנו בסידור הפרשיות, יש חילוק בדבר, שכל כלי המקדש הארון המנורה והשולחן והמזבח החיצון הן בכלל צורת הבית ומכלל הציווי על ביהמ"ק לשם השראת השכינה, שכל אחד בצורתו רומז לאיזה תכלית של השראת

(לא, ב): ראה קראתי בשם בצלאל:

נקרא ע"ש ענינו שעשה צל ומשכן לה', וכן אהליאב - שעשה אהל לאב.

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

(לג, ג) כי לא אעלה בקרבך פי עם קשה ערה אֶתָּה:

שהשראת השכינה טובה היא לעושי רצונו, שמשגיח עליהם במיוחד, אבל יותר מסוכנת היא לשאינם עושים רצונו. וזה מבואר בהרבה מקומות, ועי' ישעיהו (לג, יד) "פחדו בציון חטאים וכו' מי יגור לנו אש אוכלה וכו' הולך צדקות ודבר מישרים מאס בבער וכו' הוא מרומים ישפן" וכו'. [ועי' תלמוד פרק תשיעי דברכות (ס.) - חטאה את דכתיב פחדו בציון חטאים, נראה ששאלו וכי חוטא אתה שאתה חושש מציון, שהם מפחדים בציון יותר. אבל מי שאינו חוטא אלא הולך

ויקהל

(שמות לה, א) ויקהל משה:

משה אל בני ישראל. השינוי האחד הוא שמשוה מקצר מאד וכולל את כל הנבואה בי"ט פסוקים, השינוי השני הוא שמשוה הופך את הסדר ומקדים את השבת למשכן.

בפרשה זו מעביר משה אל בני ישראל את אשר צווהו ה' בפרשות תרומה ותצווה וכי תשא. שני שינויים עיקריים יש בין ציווי ה' למשה ובין דברי

לצורך העבודה כהרמב"ם (שם במצווה ובריש הבה"ב עיי"ש). וע"כ הרמב"ם כלל את הכלים בכלל מצוות עשיית המקדש שהמקדש עצמו תכליתו העבודה וההקרבה, ורק את מצוות עשיית הבגדים כלל בכלל חיוב לבישתם שאין הם בכלל הציווי על עשיית המשכן וכליו אלא בכלל הציווי על העבודה בהם.

אבל הרמב"ן לשיטתו לא הכליל את עשיית הכלים בכלל המצווה של המקדש שהמקדש הוא תכלית בפ"ע להשרות השכינה, ורק הכליל אותם בכלל העבודה שהן צורך העבודה.

¹ ובעיקר דבר זה נחלקו הרמב"ן והרמב"ם, שהרמב"ם בספר המצוות (עשה כ) באר שכל כלי המקדש נכללו בכלל מצוות עשה של עשיית המקדש (עיי"ש ובהלכות בה"ב שכלל אף את מזבח הזהב והכיור). אולם הרמב"ן בעשה ל"ג דחה דברי הרמב"ם ובאר דאין למנות עשיית הכלים מצווה בפני עצמה, משום שכל הכלים צורך עבודה, והרי מצוות עשיית הכלל הציווי על העבודה בהן (עיי"ש), ולדבריו א"א לומר כמש"כ וע"כ אזל למעניתו בביאור אחר.

והרמב"ן והרמב"ם לשיטתם אזלי בזה, מה תכלית עשיית המשכן האם לשכן את השכינה כהרמב"ן ריש פ' תרומה, או

מיתה למחלליה, תרומת המשכן, וציווי שיבואו החכמים שבהם למלאכת המשכן. מכיוון שמדובר בציוויים מעשיים אף קדמה השבת למשכן, שהלא השבת הינה חובה כללית ותמידית וחמורה לאין ערוך ממצוות תרומת המשכן התלויה בנדבת ליבו של כל יחד.

הרב חיים מצגר. רמת שלמה.

***

משה עצמו בפתחת דבריו מקדים ומסביר את השינויים שביצע: "אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר צִוָּה יְקֹנֵק לַעֲשׂוֹת אִתְּם". הווי אומר, משה אינו מעביר כעת לבני ישראל את כל אשר הצטווה, אלא מעביר אליהם את הציוויים המעשיים בלבד. משכך, פטור הוא מלהסביר את חומר השבת ומשמעותה ומלפרט את צורת עשיית המשכן וכליו. אין הוא נזקק להעביר לישראל אלא את הפרטים המעשיים ששייכים אליהם: שבידת השבת, חיוב

פְּקוּדֵי

לעשות זאת בגילוי, כמו במדבר (יא, כה): וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו. וכן שם (יב, ה): וַיֵּרֶד ה' בְּעָמֹד עָנָן וַיַּעֲמֵד פֶּתַח הָאֹהֶל, ושם כתוב: "וַיַּחַר אֶף ה' בָּם וַיִּלֶּךְ: וַהֲעֵנָן סָר מֵעַל הָאֹהֶל וכו'". וכן כשבני ישראל היו נקהלים על משה ואהרן, היה מתגלה בפתח האהל לעיניהם ליראם. וכמו שכתוב שם במרגלים (יד, י): וְכָבוֹד ה' נִרְאָה בְּאֹהֶל מוֹעֵד אֶל כָּל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל. וכן שם (טז, יט): "וַיֵּרָא כְבוֹד ה' אֶל כָּל הָעֵדָה", ושם (יז, ז), "וַיִּפְּנוּ אֶל אֹהֶל מוֹעֵד וְהִנֵּה כִסֵּהוּ הָעֲנָן", [והכונה לענן שהיה מתגלה בו, וקצת תמוה הלשון כסהו], ושם (כ, ו), "וַיָּבֵא מֹשֶׁה וְאֶהֱרֹן מִפְּנֵי הַקֹּהֵל אֶל פֶּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וכו' וַיֵּרָא כְבוֹד ה' עֲלֵיהֶם".

הרב רפאל ספייער. נווה יעקב, ירושלים.

***

וַיִּכַּס הָעָנָן אֶת אֹהֶל מוֹעֵד וְכָבוֹד ה' מָלֵא אֶת הַמִּשְׁכָּן: (מ, לד)

לא זהו הענן שהיה ה' מדבר עם משה, אלא זהו עמוד הענן שהיה הולך לפניו, וכשהיו חונים היה מכסה את המשכן, וכמו שכתוב כאן בהמשך, ובמדבר (ט, טו - יז) "וּבַיּוֹם הַקֵּים אֶת-הַמִּשְׁכָּן כִּסָּה הָעָנָן אֶת-הַמִּשְׁכָּן לְאֹהֶל הָעֵדוּת וכו' ולפי העלות הענן מעל האהל וְאַחֲרֵי כֵן יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וּבְמִקוֹם אֲשֶׁר יִשְׁכֵּן שָׁם הָעָנָן שָׁם יִחַנו בְּנֵי יִשְׂרָאֵל".

ומלבד זה, היה ענן יורד ומדבר עם משה בין הכפורת, ולפעמים היה מתגלה בפתח האהל, [וכמו שהיה קודם הקמת המשכן, ככתוב לעיל (לג, ט) "וְהָיָה כָּבֹא מֹשֶׁה הָאֹהֶל יֵרֵד עֲמֹד הָעָנָן וַעֲמַד פֶּתַח הָאֹהֶל וְדַבֵּר עִם מֹשֶׁה"], כשהיה צריך